

УДК 821.161.2-3.09Неч:001.821(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.12(329).22-28

Анжела Шумілова,
молодша наукова співробітниця
відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ,
e-mail: AngelaShumil@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4731-2346>

Українське питання в історико-культурній спадщині письменника-патріота І. Нечуя-Левицького: джерелознавчі спостереження (до 185-річчя від дня народження)*

Всупереч політичним і цензурним заборонам найкращі твори письменника знаходили свого читача. Вони відігравали роль джерела пробудження громадянських почуттів, сприяли зародженню в національному письменстві нових мистецьких віянь і напрямів. І. Нечуй-Левицький керувався своєю цілісною концепцією розвитку української духовної культури, використовуючи творчі здобутки різних народів. Збагачуючи рідне письменство, Іван Семенович активно впливав на зміцнення самобутності української літератури на рівні світової словесності та духовної культури загалом.

Знання іноземних мов відіграло важливу роль у процесі запозичення культурного надбання інших народів і свідчить про те, що Україна ніколи не була відірвана від глобального розвитку духовності й не була пасивним споживачем чужої цивілізації, а навпаки, робила внесок у поступ світової культури, формування загальнолюдських цінностей. І. Нечуєві-Левицькому імпонувала поява нових віянь у літературі Заходу. Ретельно аналізуючи петербурзькі журнали "Вестник Европы", "Отечественные записки", "Дело", "Всемирный труд", у яких часто друкували численні переклади з творів західно-європейських письменників, Іван Семенович зауважував, що головним героєм європейської літератури були селянин і робітник, а романи навіяні духом демократизму, любові й рівності.

Перекладна література виконувала важливі функції в культурному та суспільному житті України XIX ст. завдяки жанровій і тематичній багатогранності, що привертало увагу літераторів, які розв'язували схожі проблеми, спираючись на національний матеріал. Широко використовуючи світовий досвід, українська література водночас залишалася глибоко національною. Творчо сприймалося те, що сприяло бо-

ротьбі з духовним рабством, загальнолюдському прагненню до добра та правди.

Вдумливий аналіз спадщини І. Нечуя-Левицького надає підстави для висновку, що серед засобів боротьби проти експлуататорського суспільства (освіта, наука, література, школа) письменник розглядав і революційний. Своїми перекладами він не лише впливав на піднесення української культури, а й зміцнював літературні зв'язки з найрозвиненішими національними літературами, заявляв про рідне письменство, що в умовах жорстоких переслідувань і глузувань продовжувало успішно розвиватися в напрямі естетичних, етичних, гуманістичних завдань епохи, не відстаючи від загальносвітового рівня. В автобіографії І. Нечуй-Левицький зазначав: "Я... познайомився з великоруською літературою, прочитав Пушкіна і Гоголя і зразу їх зрозумів". Аналізуючи твори письменника, можемо стверджувати, що він плідно використовував гоголівські, щедрінські, тургеневські традиції й досвід, про що зауважував: "Правда, нема... такого палу, такого огню та такої високої поезії, як в улюблених моїх поетів: Байрона, Шевченка, Лермонтова... творах Дікенса, Тургенева...". Спостерігаємо спільне та відмінне у відтворенні й трактуванні образів інтелігенції та поміщиків, у сюжетах, художній манері, мові романів І. Тургенева й І. Нечуя-Левицького. Виразна також ідейна співзвучність закінчення індузької легенди письменника "Скривджені й не скривджені" та казки М. Салтикова-Щедрина "Дикий пан!", переклад якої І. Нечуй-Левицький здійснив 1869 р. [18, с. 168—170]. Цю казку було надруковано у Львові в газеті "Діло" під псевдонімом "О. Криницький", і за змістом вона посідала особливе місце у творчості письменника, адже віддзеркалювала його бачення реформ суспільного ладу [18, с. 112].

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2023. № 11. С. 49—52.

У 1878 р. у львівському журналі "Правда" без підпису було оприлюднено найсуперечливішу критичну статтю "Сьогочасне літературне прямування", у якій І. Нечуй-Левицький гостро виступив проти шовіністичної політики російського уряду та окремих російських письменників. Автор також висловив свій національно обмежений докір М. Гоголю і водночас подав тверезі думки щодо його місця в історії російської літератури. Ці міркування були близькими до відомих положень В. Белінського й М. Чернишевського. Визнання реалістичної російської літератури, принципи якої письменник втілював у власній творчості, захоплення нею жодним чином не в'язалося з "декларацією" відмежування української літератури в зазначеній статті. Націоналістичні настанови цієї та інших публікацій І. Нечуя-Левицького були передусім виявом реакції письменника на великодержавну політику російського царату, посилення національного гноблення українського народу, переслідування рідної культури й мови [13, с. 11—12]. Стаття спричинила широку дискусію щодо завдань української літератури на тогочасному етапі. Того самого року теоретичну концепцію І. Нечуя-Левицького піддав гострій критиці І. Франко у статті "Література, її завдання й найважливіші ціхи" за тенденційність у висвітленні питання про самобутність української літератури та ототожнення прогресивної російської літератури з "державою московською, її жандармами та чиновниками і їх гнітом на всяку свобідну думку" [19, с. 23].

З більшою гостротою письменник висловив протест проти гноблення українського народу царатом у книжці "Українство на літературних позвах з Московщиною", підписаній псевдонімом "І. Баштовий" (1891). Виразне розуміння того, що слов'янам корисно милуватися "перловими віршами Пушкіна та Лермонтова, а також втішатися творами І. Тургенева, Л. Толстого, де висвітлені і змальовані кращі люди, прогресивні..." [1, с. 48].

І. Нечуй-Левицький дійшов висновку щодо прямої залежності економічного становища українського народу від занепаду освіти у країні — "непросвітності і темноти". Починаючи з XVII ст., "на Україні просвіта падала, і ні один петербурзький цар не квапився її підтримати вищими та середніми школами" [12, с. 7]. У багатьох працях, як-от статті "Російська народна школа на Україні", підписана "А. Глаголь" (1889), "Педагогічна проява в російській народній школі" (1893), "Школа повинна бути національною" (1911), Іван Семенович докладно аналізував власні спостереження

та процес русифікації в освіті. У публіцистичній і художній спадщині літератора простежуємо струнку та послідовну систему поглядів на українську етнопедагогіку як основу національного й інтелектуального виховання особистості. Царський уряд оцінював такі виступи як дуже загрозливі та ворожі, тому серед небезпечних українофілів ім'я І. Нечуя-Левицького стояло на другому місці після М. Драгоманова. Найбільше звинувачували письменника в націоналізмі¹ та антисемітизмі². Доречно зазначити, що в полеміці Б. Грінченка і М. Драгоманова³, присвяченій проблемам українського руху, "український націоналізм" здебільшого згадувався в контексті альтернативи "шовінізмові". Частина цих недоречностей також знаходимо у критичних працях О. Кониського "Український націоналізм" (1875) і М. Драгоманова "Чудацькі думки про українську національну справу" (1915).

Тривалий період окремі твори І. Нечуя-Левицького, як-от "Про непотрібність великоруської літератури для України та Слов'янщини" (1877), у якому сформульовано три основних принципи розвитку літератури (реальність, народність, національність), та "Українство на літературних позвах з Московщиною" (1891), не видавали, адже вважали націоналістичними. Ще 1847 р. Т. Шевченко радив: "...на москалів не вважайте, нехай собі пишуть по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чие краще, нехай судять люди". У праці "Українство на літературних позвах з Московщиною" І. Нечуй дійшов висновку, що найпомітнішими є твори російських письменників, у яких змальовано по-статі прогресивних особистостей, здатних впливати на зміцнення дружби між слов'янами, "бо симпатія між народами краще і безпечніше від антипатії і всякого без мозкового ворогування, колотнечі та змагання, набутого від без мозкових давніх історичних вандальських зносин між усіма народами" [18, с. 111].

І. Нечуй-Левицький писав про потребу висвітлення в українській літературі життя й побуту

¹ Поняття "націоналізм" було введено в 1880—1890-х рр. Тоді його ототожнювали здебільшого з культурним самовизначенням представників української інтелігенції або з альтернативою "шовінізму" (Український націоналізм: нарис. URL: <http://litopys.org.ua/kasian/kas14.htm>).

² Термін "антисемітизм" у сучасному значенні вперше увів у вжиток німецький журналіст В. Марр 1879 р. у брошурі "Перемога єврейства над германізмом" (нім. Der Sieg des Judenthums ber das Germanenthum), що агітувала на користь партії "Антисемітська ліга".

³ Б. Грінченко, М. Драгоманов. Діалоги про українську національну справу. Київ, 1994. 288 с. У книзі вперше в повному обсязі оприлюднено листи двох видатних культурно-освітніх діячів України другої половини XIX — початку XX ст., що в полемічній формі розкривають їхні погляди на проблеми українського національно-культурного відродження того періоду.

"вищих верств української громади" (панства, чиновництва, інтелігенції), їхнього ставлення до народу, політичних і релігійних поглядів, ідеології. У розжигті цих тем він прагнув до змалювання різних національностей. Не оминув письменник увагою й українське духівництво з великоруськими архієреями та монастирями, урядників і професорів різного штибу. Зростаючи в середовищі духівництва, а відтак навчаючись у релігійних закладах, І. Левицький з дитинства спостерігав за побутом "старосвітських батюшок та матушок", пізнавав вдачу служителів "святої оселі". Згодом висвітлював особливості життя цієї верстви в романі-хроніці "Старосвітські батюшки та матушки" (1888). У дусі критичного реалізму змалював кар'єристів і шахраїв, лицемірів і розпусників у чорних рясах. Прийом викриття ченців в оповіданні "Афонський пройдисвіт" (1890) із допомогою досвідченого шахрая свідчить про засвоєння та використання письменником творчого досвіду автора "Мертвих душ" і "Ревізора".

На початку ХХ ст. письменник не відійшов від громадсько-політичного життя. Хоча за віком не міг брати участі в революційній боротьбі, та прислужився суспільному рухові своїми творами. У той період поняття "народ" було звужено до менш містких термінів: "знедолені" — "бідні" — "трудящі". Проте в повному обсязі воно охоплює всіх членів нації та суспільства, поміж яких є працюючі й ліниві, кмітливі й винахідливі, мудрі й тугодуми, багаті й бідні тощо. Іван Семенович прагнув насамперед виявити моральні якості людини. Пошук вираженого погляду на взаємодію класової та моральної позицій — справа важка й динамічна в часовому вимірі. На думку літератора, не можна мати жодних підстав для занепокоєння щодо вузькості національних тем і типажів, адже українське життя — "то непочатий рудник, що лежить десь під землею...; то безконечний матеріал, що тільки жде робітників, цілих шкіл робітників на літературному полі" [12, с. 216].

І. Нечуй-Левицький був одним із перших в українській літературі, хто звернувся до зображення героїв із національного середовища: євреїв, греків, поляків, росіян, молдаван, німців, чехів. Зокрема, його перу належать оповідання "Єврейський Скнеря" (1914), праці "Світогляд українського народу в прикладі до сьогочасності" (1868) тощо. Митець глибоко досліджував складний механізм взаємодії соціального та психологічного в житті людей, намагався виявити головні риси певного національного характеру та втілити їх в образах персонажів. Автор демонстрував контрастність буття селян, шляхти-

чів, духівництва, інтелігенції. Зі сторінок його творів постають і вкрай обмежені люди. Наприклад, темою оповідання "Вольне кохання" (1909) стало моральне спустошення, пересиченість і розбещене життя багатіїв. В оповіданнях, написаних 1903 р., — "Гастроля" та "На гастролях в Микитянах" (вийшло друком 1912 р.), І. Нечуй-Левицький змалював динаміку людської психології та суспільні зрушення; створив образи артистичної богеми, що веде легковажне, безладне життя, побут і дії якої сповнені індивідуалізму та розпутства [3, с. 159—160]; висвітлював деградацію освіченого суспільства, моральну розбещеність батьків і дітей [4, с. 159—177].

В окремих творах письменника, як-от "Бурлачка" та "Микола Джеря", стикаємося з негативним явищем: постійним, невідступним супутником злиднів робітників і бурлаків-заробітчан був алкоголь, у якому знедолені нуждарі знаходили забуття від безвиході. Зокрема, у повісті "Бурлачка" І. Нечуй-Левицький, типізуючи суспільні образи та соціальні явища, відтворив реалістичну картину українського життя другої половини ХІХ ст., з якої можна дізнатися про долю нашого народу більше, аніж із наукових праць істориків-фахівців. Через плін розповіді автор послідовно підводить читача до самостійних висновків про несправедливий суспільний устрій і потребу його заміни [10, с. 214]. На жаль, у наш час спостерігаємо схожу ситуацію.

І. Нечуй-Левицький не бачив конкретних шляхів оновлення людини, тому багатьом його творам притаманна конкретика зображення, нестандартність ситуацій, колоритність характерів, пильне спостереження за аномаліями людської поведінки, поєднання гумору з тихим смутком. До таких творів належать повісті "Не той став" (1896), "Київські прохачі" (1901) та оповідання "Живцем поховані" (1898). І яких би тематичних пластів не торкався літератор, він завжди дошукувався витоків моральних деформацій [11, с. 47].

Як зазначив М. Наєнко у статті "Іван Нечуй-Левицький і модернізм", письменник критикував творчість модерністів. Свого часу як пародію на модерністську творчість він написав оповідання "Без пугтя" (1900). Твір мав підзаголовок "Оповідання по-декадентському" і був надрукований у журналі "Літературно-науковий вісник" (Львів). Зі змісту оповідання-пародії можна зробити висновки, що письменнику впали в око переважно зовнішні вияви нових мистецьких віянь. Згодом, щоб завершити цю тему, І. Нечуй-Левицький узявся за написання студії "Українська декаденщина", робота над якою тривала впродовж 1910—1911 рр.

З невідомих причин літератор залишив чорновий варіант праці, публікація якої відбулася 1968 р. [7, с. 136]. Автор розвивав думку, що декадентщина (модернізм) у літературі подібна до втрати глузду, а тому спробував окреслити джерела та генезу цього чудернацького з'явища. І. Нечуй-Левицький різко висловився щодо нових модерністських віянь як у Європі так і в Україні, й категорично їх критикував. Натомість темпераментно захищав українську літературу, яка, на його думку, завжди стояла на "міцному ґрунті реалізму, народності й національності". Загальне негативне ставлення І. Нечуя до декадентів, вболівання за долю реалістичного, народного напрямку в літературі та долю літературної мови стали незаперечно прогресивним фактом. Щирим прагненням літератора була тісна інтеграція українського письменства в західноєвропейський літературний процес для взаємозбагачення національних культур [10, с. 217].

Як І. Нечуй-Левицький критикував творчість модерністів, так і окремі поети-модерністи та постмодерністи не сприймали реалістичну спадщину класика. Читаючи "Листи до сина" В. Стуса (2002), дізнаємося, що він невинно применшував значення представників соціально-побутового, етнографічного письма, майстрів реалістично-сентиментальної школи. В їхніх творах він не вбачав нічого цінного, крім мовного багатства, через те й радив синові: "...читай старих авторів (усіх тих Квіток-Основ'яненків, Стороженка, Марка Вовчка, Нечуя-Левицького — майже вся ця проза нудна, нецікава, бідна змістом — але читати її треба для мови — більше, мабуть, користі й не знайти од цих авторів, що бідним духом жили, бідним духом писали, розповідаючи казки-теревені або жартували на біді — як-от Котляревський)" [17].

У першій половині ХХ ст. І. Нечуй-Левицький виявив жвавий інтерес до мовознавства. Публіцист виступив зі статтею "Сьогоднішня часописна мова на Україні", яка була надрукована у журналі "Україна" (№ 1—3, 1907) і відрізнялася не лише обсягом, а й багатим фактичним матеріалом. У книзі "Криве дзеркало української мови" (1912) письменник протестував проти тенденції насадити галицьку мову в Україні, боровся за чистоту рідної мови і у статтях, і в особистих листах, а згодом і у "Граматиці українського язика" (1913—1914).

Аналізуючи епістолярну спадщину І. Нечуя-Левицького, відкриваємо чимало цікавих фактів щодо розвитку історичної думки, організації наукової, викладацької, просвітницької діяльності, на-

строїв та умов життя української інтелігенції. Як зауважує Г. Пашковська у статті "Роль І. С. Нечуя-Левицького у становленні синтаксичних норм української мови", "деякі критики оцінювали публіцистичну діяльність І. С. Нечуя-Левицького негативно, зокрема: С. Єфремов "Іван Левицький-Нечуй" (1924), В. Сімо вич "Праці: у 2 т." (2005), І. Я. Франко "Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Том 37: Літературно-критичні праці (1906—1908)" (1982), Ю. Шевельов "Внесок Галичини у формування української літературної мови" (2003)" [14, с. 476—483]. Водночас І. Нечуя-Левицького вважають одним із творців мови, якою писали майже всі українські письменники ХХ ст.! М. Коцюбинський наголошував: "Яка прекрасна мова! Читав — наче погожу воду у спеку пив. Яке знання народних звичаїв, народного життя!" [9, с. 232].

На початку ХХ ст. жодного діяча української культури не було так високо вшановано за життя, як І. Нечуя-Левицького. Письменник був відзначений багатьма нагородами та обіймав високі посади, зокрема: кавалер імператорських орденів Святої Анни 2 ст., Святої Анни 3 ст. і Святого Станіслава 2 ст., магістр богослов'я, статський радник. Святкування 35-річчя літературної діяльності І. Нечуя-Левицького проходило у Києві три дні — 18, 19, 20 грудня 1904 р. Цю історичну подію докладно висвітлювала тогочасна періодика та скрупульозно документувала таємна поліція, про що свідчить донесення пристава під грифом "Секретно" начальника Київського охоронного відділення від 19 грудня 1904 р. [6, с. 48—49].

Помер І. Нечуй-Левицький 2 (15) квітня 1918 р. у Києві в Дегтярівському притулку для старих і калік, адже родини не мав. У той час у Києві панували націоналісти, які підлабузнювалися до німецької воячини та не цікавилися долею народного письменника.

Дослідження історії національної минувшини та духовних надбань українського народу зазвичай залежить від політичної кон'юнктури. Під час всесоюзного урочистого засідання з нагоди 150-річчя від дня народження І. Нечуя-Левицького, що відбулося 14 лютого 1989 р. у Москві, пролунали слова В. Солоухіна: "В этом великом ряду славных украинских классиков — от Ивана Котляревского до Леси Украинки — Иван Нечуй-Левицкий занимает равное, если не почетнее место... Твердыня духа роздана народом для того, чтобы в тяжелые минуты истории на эту твердиню и опереться" [6, с. 57]. Це був вияв всенародного визнання історичних заслуг уславленого українського письменника. Слід зазначити, що до складу президії ювілейної комісії входив С. Хаврус —

фундатор і незмінний завідувач Літературно-меморіального музею І. С. Нечуя-Левицького, відкритого 1968 р. у Стеблеві.

З нагоди 150-річчя від дня народження І. Нечуя-Левицького у Києві встановили меморіальну дошку біля входу до адміністрації Національного академічного драматичного театру ім. Лесі Українки, де у 1889—1910 рр. стояв будинок, у якому жив і творив письменник.

Висновки. У великій і різноманітній спадщині І. Нечуя-Левицького розрізняють кілька ідейно-тематичних циклів: *публіцистичні твори; твори селянської тематики; твори з життя духовенства, інтелігенції; романтичні казки та драми.* Особливістю творчої манери письменника було те, що його найкращі оповідання й повісті ґрунтувалися на реалістичній життєвій основі. На відміну від П. Пікассо, який наголошував, що "художник малює не те, що бачить, а те, що відчуває", І. Нечуй-Левицький упродовж життя дотримувався принципу: "Пишу те, що бачив і що знаю, а чого не знаю, за те не беру". Він вважав, що історію не переписати, у ній були сторінки низького морального поступування і з боку українців: запорозька вольниця, гайдамаччина, на жаль, теж не обійшлися без крові й жорстокості, але слід знати їх першопричину. Письменник намагався відтворити історію як результат складної взаємодії (зокрема, й протистояння) "верхів" і "низів", соціального та національного рухів. На цьому схрещенні вивіряється моральна міць людини. Іван Семенович зазначав: "Художник повинен бути в своїх творах дзеркалом високої ціни, в котрому б одбивалась жизнь правдива, але обчищена й гарна в естетичному погляді, добре спорядкована, освічена вищою ідеєю і щоб була пр и то м жива, як сама жизнь" (18 7.8 У) творчості митець поєднав літературну мову з народно-розмовною, чим підняв красне письменство на вищий щабель майстерності. Критичною та творчою діяльністю письменник прислужився розвитку й утвердженню самобутності української літератури з її багатими національними традиціями, збереженню чистоти рідної мови, яка зазнавала постійних цькувань і переслідувань. Тому й літературний метод, якого дотримувався І. Нечуй-Левицький, можна визначити як синтез реалістичних принципів із майстерним

використанням елементів, притаманних сентименталізму, романтизму, символізму та натуралізму. У цьо му й по ягає сво р дність і неповторність пера українського класика, його глибоко національна та водночас інтернаціональна літературна манера, що увібрала в себе все цінне та корисне, витворене національною й світовою літературними школами впродовж століть [10, с. 217]. Своєю діяльністю письменник заклав міцне підґрунтя для подальших нормалізаційних процесів, а його міркування посіли чільне місце в історії розвитку літературних норм. Незважаючи на складні, а подекуди трагічні обставини життя, І. Нечуй-Левицький завжди працював самовіддано в ім'я України та її духовного розвою. Письменника визначають такі риси, як професіоналізм, прямолінійність, принциповість, монолітність, він був людиною, яка за будь-яких умов обстоювала свої погляди і переконання.

Візняючи небуденність постаті І. Нечуя-Левицького, наголосимо на глибинній суті його душевного ладу, який визначав грані життя та творчості. Аналіз письменницького доробку свідчить про глибоко патріотичні та демократичні тенденції стилю літератора. Пройшли роки, і найкращі твори видатного І. Нечуя увійшли до золотого фонду класичної спадщини української та світової літератури. Вони вводять до наукового вжитку цінну першоджерельну інформацію, доповнюючи надбання української літератури та фольклору.

Вивчення спадщини І. Нечуя-Левицького багатовекторне й неможливе в межах однієї статті, позаяк потребує ґрунтовної текстологічної роботи та публікації замовчуваних виступів письменника, дослідження їхнього впливу на політичні події в Україні в наш час, національну культуру та освіту. Написання праць про класика без фальсифікацій, замовчувань, перекошень ще попереду. Достовірне висвітлення історії, відновлення найкращого досвіду наснажить науку розвиненим інтелектуальним потенціалом, допоможе простежити зв'язок минувшини із сьогоденням. Це буде важливим кроком до створення нового, ґрунтового біобібліографічного покажчика, що відбиватиме публіцистичну, літературно-художню спадщину уславленого митця та наукові дослідження його творчості.

Список бібліографічних посилань

1. Баштовий І. Українство на літературних позах з Московщиною. Львів, 1891. С. 48.
2. Білецький О. Іван Семенович Левицький (Нечуй). *Зібрання праць у п'яти томах.* Т. II. Київ : Наук. думка, 1965. С. 317—367.
3. Браславський С. Іван Нечуй-Левицький. Київ ; Харків : Укр. держ. вид-во, 1944. 19 с.
4. Власенко В. О. Художня майстерність І. С. Нечуя-Левицького. Київ : Рад. шк., 1969. 182 с.

5. Драгоманов М. П. Историческая Польша и великороссийская демократия. *Собрание политических сочинений*. Paris, 1905—1906. Т. I—II. С. 37, 115—116.
6. Жандармські і цензурні документи про творчість Івана Нечуя-Левицького : зб. арх. матеріалів / упоряд. Сергій Хаврусь. Черкаси : Кур'єр, 2012. 56 с.
7. Іван Нечуй-Левицький: постать і творчість : зб. пр. Всеукр. наук. конф., 25—27 верес. 2008 р. : до 170-річчя з дня народж. / В. Т. Поліщук (відп. ред.) ; рецензенти: О. С. Киченко, М. П. Корпанюк. Черкаси : Вид. Ю. Чабаненко, 2008. 550 с.
8. Іванченко Р. Г. Іван Нечуй-Левицький : нарис життя і творчості. Київ : Дніпро, 1980. 147 с. (Літературні портрети).
9. Коряк В. Нарис історії української літератури. Харків : ДВУ, 1929. С. 232.
10. Матвійшин В. Зарубіжна література у критичному трактуванні Івана Нечуя-Левицького. *Література. Час. Постаті. Володимир Матвійшин: літературознавчі статті, спогади, матеріали до бібліографії на вшанування пам'яті Володимира Матвійшина* / упоряд. Н. Яцків. Івано-Франківськ : Прикарпат. Нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. 616 с.
11. Міщук Р. С. Співець душі народної : до 150-річчя від дня народж. І. С. Нечуя-Левицького. Київ : Знання, 1987. 48 с. (Серія 6 "Література і мистецтво", № 8).
12. Нечуй-Левицький І. Сьогочасне літературне прямування. *Історія української критики та літературознавства : хрестоматія* : у 3 кн. Київ : Либідь, 1998. Кн. 2. С. 216.
13. Омельченко В. І. Живописець слова : до 130-річчя від дня народж. І. С. Нечуя-Левицького. Київ : Знання, 1968. 48 с.
14. Пашковська Г. В. Роль І. С. Нечуя-Левицького у становленні синтаксичних норм української мови. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Вип. XXIV. Ч. 2. С. 476—483. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71682/61-Pashkovska.pdf?sequence=1>.
15. Пепа В., Попов І. Сіяч правди і добра. *Радянська Україна*. 1968. 23 листоп.
16. Стебун І. Мистецтво, гуманізм, сучасність. Київ : Рад. письменник, 1965. С. 60.
17. Стус В. Лист до дружини та сина від 1.06.1981 р. *Стус Центр*. URL: <https://stus.center/p/list-do-druzhini-ta-sina-vid-1061981-r-6770>.
18. Тараненко М. П. І. С. Нечуй-Левицький : семінарії. Київ : Вища шк., 1984. 184 с.
19. Франко І. Я. Із історії "москвофільського" письменства в Галичині. *Зібрання творів : у 50 т.* Київ : Наук. думка, 1981. Т. 49 : Листи (1886—1894). С. 23.
20. Шумілова А. Іван Семенович Нечуй-Левицький : до 185 років від дня народж. [Електронний ресурс] : [виставка] / наук. і бібліогр ред. П. Штиха. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6214>.

Anzhela Shumilova,

Junior Research Fellow,

Department of Scientific and Bibliographic Information,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

The Ukrainian question in the historical and cultural heritage of the patriot writer I. Nechuy-Levytskyi: observations of sources (to the 185th anniversary of birthday)

*The article focuses on the role of Ivan Semenovych Nechuy-Levytskyi in the historical and cultural heritage of Ukraine. The variety of topics and literary trends that the writer's work synthesized in itself still attracts scientists today. Ways to heal our society, unite it, and return to the European community lie in turning to the national primary sources in establishing our national statehood, in restoring the prestige of national values. **The purpose of the study is a source-based analysis of the work of the outstanding writer-patriot Ivan Semenovych Nechuy-Levytskyi as an information resource for further scientific research into the relationship between the Ukrainian question and the political situation in the country, the development of culture and education. The research methodology is based on general scientific methods (analysis, synthesis, comparison, descriptive, detailing, generalization) and special-historical (historical-source analysis, biographical). The scientific novelty consists in the presentation of information about the multi-vector direction of the writer's creativity. The relevance of the research is determined by the search for new assessments or classifications for rethinking intellectual experience and a new understanding of the role and significance of the figure of Ivan Semenovych Nechuy-Levytskyi in the Ukrainian cultural consciousness. Conclusions. The theoretical aspect of the problem of research and development of the collection of I. Nechuy-Levytskyi's publications is summarized. The themes of the artist's works and publications are outlined. The information contained in the writer's writings significantly expands knowledge about his activities, illuminates cooperation with domestic and foreign artists, scientists and specifies his contribution to the development of culture, education, reproduction of an objective picture of historical events in Ukraine. The analysis and scientific study of the journalistic and literary and artistic heritage of I. Nechuy-Levytskyi, which is part of the funds of the National Library of Ukraine named after V. I. Vernadskyi, shows that this collection is of great interest to researchers of biography, literary studies, linguistics and history of Ukraine. Balanced, thoughtful use of the works of Ivan Semenovych Nechuy-Levytskyi will contribute to***

the development of further research into the life and work of the outstanding Ukrainian writer, effective preservation of mental stability, and productive information activities of citizens in the difficult conditions of the current challenges facing the Ukrainian people.

Keywords: Ivan Nechuy-Levytskyi; creative work of I. Nechuy-Levytskyi; journalistic works; works of peasant themes; works from the life of the clergy and intelligentsia; romantic tales and dramas; Ukrainian question; cultural and spiritual heritage; political situation

References

1. Bashtovyi I. (1891). *Ukrainstvo na literaturnykh pozvakh z Moskovshchynoiu. pidpysanii psevdonomom* [Ukrainianism at literary contests with the Moscow region] (p. 48). Lviv, Ukraine [in Ukrainian].
2. Biletskyi O. (1965). Ivan Semenovych Levytskyi (Nechui) [Ivan Semenovych Levitskyi (Nechuy)]. *Zibrannia prats u piaty tomakh*. Vol. II, 317—367. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
3. Braslavskiy S. (1944). *Ivan Nechui-Levytskyi* [Ivan Nechuy-Levytskyi]. Kyiv; Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].
4. Vlasenko V. O. (1969). *Khudozhnia maisternist I. S. Nechui-Levytskoho* [Artistic skill of I. S. Nechuy-Levytskyi]. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
5. Drahomanov M. P. (1905—1906). Ystorycheskaia Polsha y velykorossyiskaia demokratyia [Historical Poland and Great Russian democracy]. *Sobranie polytycheskykh sochyneni*. Vol. I—II, 37, 115—116. Paris, France [in Russian].
6. Khavrus S. (Comp.). (2012). *Zhandarmski i tsenzurni dokumenty pro tvorchist Ivana Nechui-Levytskoho*: zb. arkh. materialiv [Gendarmerie and censorship documents about the work of Ivan Nechuy-Levytskyi: a collection of archival materials]. Cherkasy, Ukraine [in Ukrainian].
7. (2008, September). *Ivan Nechui-Levytskyi: postat i tvorchist*: zb. pr. Vseukr. nauk. konferentsii: do 170-richchia z dnia narodzh. [Ivan Nechuy-Levytskyi: character and creativity: collection of works of the All-Ukrainian Scientific Conference: to the 170th anniversary of his birth]. V. T. Polishchuk (Ed.) Cherkasy, Ukraine [in Ukrainian].
8. Ivanchenko R. H. (1980). *Ivan Nechui-Levytskyi: narys zhyttia i tvorchosti* [Ivan Nechuy-Levytskyi: a sketch of life and work]. Serii: Literaturni portrety [Series: Literary portraits] Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
9. Koriak V. (1929). *Narys istorii ukrainskoi literatury* [Essay on the history of Ukrainian literature] (p. 232). Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].
10. Matviishyn V. (2013). Zarubizhna literatura u krytychnomu traktuvanni Ivana Nechui-Levytskoho [Foreign literature in the critical interpretation of Ivan Nechuy-Levytskyi]. *Literatura. Chas. Postati. Volodymyr Matviishyn: literaturoznavchi statii, spohady, materialy do bibliohrafii na vshanuvannia pamiaty Volodymyra Matviishyna*. (N. Yatskiv, Comp.). Ivano-Frankivsk, Ukraine [in Ukrainian].
11. Mishchuk R. S. (1987). *Spivets dushi narodnoi: do 150-richchia vid dnia narodzh. I. S. Nechui-Levytskoho* [Singer of the folk soul: to the 150th anniversary of the birth of I. S. Nechuy-Levytskyi]. Serii 6: Literatura i mystetstvo. Series 6: Literature and art, 8. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
12. Nechui-Levytskyi I. S. (1878). Sohochasne literaturne priamuvannia [Current literary trend]. *Pravda*, 2, 7 [in Ukrainian].
13. Omelchenko V. I. (1968). *Zhyvopysets slova: do 130-richchia vid dnia narodzh. I. S. Nechui-Levytskoho* [Painter of words: to the 130th anniversary of the birth of I. S. Nechuy-Levytskyi]. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
14. Pashkovska H. V. (2011). Rol I. S. Nechui-Levytskoho u stanovlenni syntaksychnykh norm ukrainskoi movy [The role of I. S. Nechuy-Levytskyi in the establishment of syntactic norms of the Ukrainian language] [Elektronnyi resurs]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii*, Iss. XXIV. Part 2, 476—483. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71682/61-Pashkovska.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
15. Pepa V., Popov I. (1968, November). Siiach pravdy i dobra [Sower of truth and goodness]. *Radianska Ukraina* [in Ukrainian].
16. Stebun I. (1965). *Mystetstvo, humanizm, suchasnist* [Art, humanism, modernity] (p. 60). Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
17. Stus V. (1981). Lyst do druzhyny ta syna vid 1.06.1981 r. [Letter to his wife and son dated June 1, 1981] [Elektronnyi resurs]. *Stus Tsent: web-sait*. Available at: <https://stus.center/p/list-do-druzhini-ta-sina-vid-1061981-r-6770> [in Ukrainian].
18. Taranenko M. P. (1984). *I. S. Nechui-Levytskyi: seminarii* [I. S. Nechuy-Levytskyi: seminary]. Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
19. Franko I. Ya. (1981). Iz istorii "moskvofilskoho" pysmenstva v Halychyni [From the history of "moscowphile" writing in Galicia]. *Franko I. Zibrannia tvoriv: u 50 vol.* Vol. 49: Lysty (1886—1894) [Letters (1886—1894)] (p. 23). Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
20. Shumilova A. (2023). *Ivan Semenovych Nechui-Levytskyi: do 185 rokiv vid dnia narodzh.* [Ivan Semenovych Nechuy-Levytskyi: up to 185 years since his birthday] [Elektronnyi resurs]. P. Shtykh (Ed.). Kyiv, Ukraine. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/node/6214> [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 23 листопада 2023 року